

Nekatere tehnološke determinante vstopa v Evropo

O tem, ali v Evropo da ali ne, najbrž ne kaže več izgubljeni besed. Verjetno pa ne bi bilo odveč razmišljati nekaj več o tem, ali samo v Evropo oziroma do kakšne mere se povezovati tudi z drugimi, vključno z deželami v razvoju. Po zemljepisni legi in zgodovini smo del Evrope. Toda večina evropskih dežel je glede razvitosti na znatno višji ravni kot Jugoslavija in Slovenija. Zato se do nas obnašajo približno tako, kot se mi do manj razvitih – vsaj do neke mere domišljavo (če že ne naduto), kolikor je mogoče izkoriščevalsko, itd. Če nas stiki z razvitejšimi vedno znova prepričujejo o naši majhnosti, nerazvitosti, tehnološki zaostalosti, itd., pa bi na drugi strani verjetno lahko črpali nekaj samozavesti iz primerjav z deželami v razvoju.

Med razvite evropske države očitno vstopamo v vlogi obubožanega sorodnika. Komparativne prednosti, o katerih smo govorili pred leti (geografski položaj, narava, surovine, kmetijstvo, itd.), so med tem zgubile na pomenu (zaradi razvoja tehnologije) ali pa smo jih zapravili. Naš tehnološki zaostanek za Evropo je danes večji, kot je bil pred dvajsetimi leti. Takrat smo bili v kmetijstvu, pa tudi v vrsti industrijskih panog zelo blizu razvitim. Zaostajali smo za nekaj let, danes pa prav gotovo že več kot za celo desetletje. Podatkov za natančno oceno sicer nimam, vendar so dokumentirani splošni trendi nedvoumni. Zaostajamo tako v opremi, v instalirani tehniki kot tudi v sposobnosti uporabe te tehnike (v organizaciji dela in ustvarjanju sinergij).

Navedenim tezam je mogoče ugovarjati, češ da ima posebej Slovenija velik izvoz na zahodno evropska tržišča. To drži, vendar je potrebno nekoliko podrobneje pogledati kakovost tega izvoza. Ko smo pred nekaj leti (1987) preučevali dejavnike uspešnosti zelo uspešnih slovenskih gospodarskih podjetij, smo med drugim dejansko ugotovili, da je večina med njimi sorazmerno velik izvoznik. Vendar je podrobnejše preučevanje opozorilo na dve problemov:

Prvič, da je izvoz pri znatnem delu proizvajalcev temeljil na zastareli tehnologiji. Ne sicer direktno: tiste proizvode, ki so jih izvažali, so morali proizvajati na približno enaki tehnologiji, kot jo imajo proizvajalci v razvitih deželah. Pač pa gre na eni strani za to, da naša industrija v veliki meri izvažata tisto, kar razviti nočejo več sami proizvajati. Tipičen primer so umazane tehnologije, delovno intenzivna proizvodnja, proizvodnja, ki jo opuščajo itd. Na drugi strani pa gre za to, da le redki na tujih trgih dosegajo tržno ceno, ki je enaka ali višja od lastne cene. Torej s prodajo doma pokrivajo stroške izvoza.

Drugič, po podatkih, ki smo jih dobili v podjetjih, tam, kjer imajo moderno tehnologijo poleg stare, dosegajo boljše gospodarske rezultate s staro kot z moderno tehnologijo. To pa pomeni, da nam manjka cela vrsta dodatnih povezanih pogojev za učinkovito izkoriščanje moderne tehnologije, ki jo imamo. Surovine, ki jih ta tehnologija potrebuje, so premalo kakovostne, organizacija dela je tayloristična, ni rezervnih delov, delavci so premalo usposobljeni, itd. Verjetno je eden ključnih problemov katastrofalna izobrazbena struktura zaposlenih. Pri tem je manj mišljena formalna višina (glede te nismo tako slabi) pač pa predvsem vsebina, ki naj bi jo formalna izobrazba vsebovala. Problem pa so tudi vrednote in

stališča zaposlenih. Gre za bistvene razlike v kulturi dela. Pred kakimi dvema leti je tudi »Delo« povzelo izsledke raziskave na Hrvaškem, iz katerih sledi, da je večina delavcev menila, da je bolje za manjšo plačo delati tako kot sedaj, kot pa več narediti za boljšo plačo. Tudi ta dejavnik pojasnjuje nizko izkoriščenost obstoječe tehnologije.

Kar zadeva naše prednosti pred drugimi razvitimi v Evropi, je torej potrebna streznitev. Jih skoraj nimamo, kar pa imamo, hitro uničujemo (onesnaževanje narave, itd.). Zakaj naj bi torej bili zanimivi za Evropo? Vsaj dva razloga gotovo obstajata. Prvi je razširitev tržišča za razvitejše. V tem smislu je bistveno bolj zanimiva Jugoslavija kot celota (22 milijonov prebivalstva), kot pa posamezni njeni deli. Jugoslavija je do neke mere zanimiva z vidika trga tudi zaradi svojega političnega položaja v svetu. Drugi razlog pa je Jugoslavija kot vir cenene delovne sile. Ta je že danes tako poceni (delavci tako mizerno plačani), da nekatere multinacionalke selijo proizvodnjo iz Daljnega vzhoda v Jugoslavijo.

Oba navedena razloga sta »slaba«, obenem pa tudi oba nakazujeta interes razvitejših, da ostanemo »revni sorodniki« za opravljanje nižjih del.

Kakšne so rešitve? Prav gotovo nam razviti ne bodo podarili visoke tehnologije, nas prisilili v dobro organiziranost, nam dali visoke plače in urejeno družbo. Vse to si bomo morali sami prislužiti. Izhodi seveda so, treba jih je najti in uporabiti. Naj omenim le dva.

Prvi je bolj »mehke«, vrednotne, ideološke narave. Gre za mobilizacijo ustvarjalnih potencialov in energije za razvoj. To je model, ki so ga pogosto uporabili poraženci v vojnah, ko so poraze čez čas spremenili v zmage. Tipičen primer, kaj je na tej podlagi mogoče narediti, je Japonska. V začetku petdesetih let je bila po razvitosti nekako tam kot Jugoslavija. S pametnim razvojem so dosegli današnje rezultate. Lahko si le mislimo, kakšen razvojni pospešek bi v Jugoslaviji dosegli, če bi energijo, ki se zgublja v eksplozijah nacionalizmov, usmerili v razvoj.

Drugi je pametna tehnološka politika. Koncept, da bi na zvezni ravni določili neko skupno tehnološko strategijo, se ni obnesel. Pri nas so ti poskusi pustili premalo prostora (premalo možnosti in odgovornosti) za posamezne gospodarske subjekte. Potrebna je skrajnje racionalna uporaba razpoložljivih virov za premagovanje tehnološke zaostalosti. Zaradi velike brezposelnosti bomo najbrž še nekaj časa vezani na delovno intenzivno tehnologijo. Zaradi omejenih financ ne kaže računati na nove generacijske tehnologije, ampak bo treba vztrajati na inovacijah, ki bodo povečale učinkovitost obstoječe tehnologije (nove produktne tehnologije). Potrebno pa bo iskati tudi zaveznitva z velikimi na posameznih področjih.

Perspektiva je verjetno le v razvijanju pameti. Toda, ali smemo na podlagi aktualnih dogajanj sklepati, da to je dejanska perspektiva?

METKA DOVIDIJA

Nova strategija ES za Sredozemlje

Razmišljanja govornika pred menoj so odlično izhodišče za misli, ki bi jih želela prispevati k današnji razpravi. Ker izvirajo iz praktičnih izkušenj, pridoblje-